

Si vis pacem para bellum

Interview de l'amiral Michel Hofman, chef de la Défense

Interview met admiraal Michel Hofman, chef Defensie

Propos recueillis par Jo Coelmont et Philippe Dohet-Eraly

Dans un contexte géopolitique international particulièrement troublé et inquiétant, l'amiral Michel Hofman, chef de la Défense, souligne les risques majeurs qui menacent notre sécurité et les défis de taille que nous devons affronter. Il met en avant une ligne directrice claire et préconise un certain nombre de mesures à prendre à court et moyen terme pour adapter les plans et renforcer nos capacités en vue de rendre notre défense plus robuste et plus résiliente. La culture de la résilience dépasse de loin la seule Défense : elle concerne l'ensemble de la société et implique une responsabilité à tous les niveaux de pouvoir.

In een bijzonder woelige en verontrustende internationale geopolitieke context wijst admiraal Michel Hofman, chef Defensie, op de grote risico's die onze veiligheid bedreigen en de aanzienlijke uitdagingen waar we voor staan. Hij schuift een duidelijke richtlijn naar voren en pleit voor enkele maatregelen op korte en middellange termijn om de plannen aan te passen en onze capaciteiten te versterken met als doel onze defensie robuuster en veerkrachtiger te maken. De ontwikkeling van weerbaarheid gaat veel verder dan Defensie alleen: het gaat de hele maatschappij aan en houdt verantwoordelijkheid in op elk bestuursniveau.

La situation géopolitique internationale se dégrade de plus en plus rapidement, en particulier aux portes de l'Europe : en Ukraine où le conflit s'enlise, au Moyen-Orient avec le danger d'embrasement de toute la région et en Afrique où les coups d'État se multiplient. Quels sont, selon vous, les risques et les défis majeurs auxquels nous pourrions être confrontés dans les années à venir et quelles seraient les implications pour notre pays ?

Le risque majeur est l'effritement de la cohésion des pays occidentaux, qu'ils agissent dans le cadre de l'UE ou de l'OTAN. C'est en effet cette cohésion qui doit être notre priorité car elle représente une force démonstrative, en particulier dans l'appui à l'Ukraine contre la guerre hybride menée par la Russie. Sans elle, les implications seraient lourdes de conséquences. Or cette cohésion souffre de quelques hésitations face aux rudes attaques de notre adversaire dans ce domaine. L'Occident risque de perdre la guerre de l'information, et ce non seulement à l'Est, mais aussi aux autres frontières de l'Europe comme au Sahel où les pays européens ont déjà perdu ce combat.

© Adrien Muylaert

Onze troepen in Roemenië maken deel uit van de Forward Land Forces

Il convient donc de se reprendre au plus vite. Notre choix, face à ce défi majeur, est le maintien d'une approche cohérente et consistante dans l'appui à l'Ukraine et le renforcement de nos capacités pour dissuader l'adversaire et infléchir toute volonté

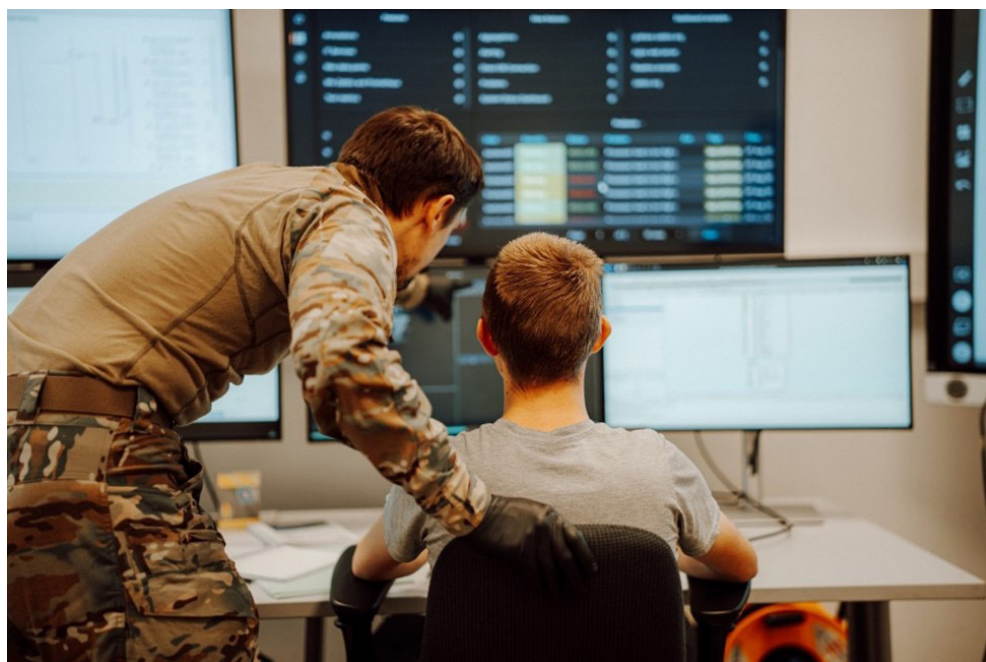
d'intervention future. Cette dissuasion peut s'opérer au travers d'un renforcement des capacités conventionnelles terrestres, aériennes et maritimes, en créant de la profondeur et de la largeur pour nos forces armées et en améliorant l'état de préparation (*readiness*) et la résilience de nos unités, ce dernier point allant de pair avec le développement d'une industrie de défense robuste. En outre, la dissuasion s'avère de plus en plus nécessaire dans le domaine cyber, ainsi que dans l'espace, où il est beaucoup plus difficile d'intervenir car nos capacités sont limitées et doivent être davantage développées.

Notre objectif est donc d'être suffisamment robustes dans les meilleurs délais afin d'être capables de protéger notre territoire, notre bien-être et notre prospérité face aux menaces et aux perturbations. Pour ce faire, il faut être capables de décourager et dissuader nos adversaires potentiels d'entamer des actions hostiles. Comme le dit l'adage « mieux vaut prévenir que guérir », cette dissuasion a un coût mais qui sera toujours moindre que celui de reconstruire ce qui a été détruit. Cet effort s'inscrit non seulement dans notre participation à la défense collective, qui devrait être plus solidaire, mais aussi dans la protection même de notre territoire national qui nécessite une double préparation, civile et militaire, et qui doit être menée à tous les niveaux de pouvoir et de la société (*whole-of-government/society approach*).

De plotse terugkeer van een conflict van hoge intensiteit op ons continent brengt ons terug naar het concept “collectieve verdediging”. Onze Defensie zal rekening moeten houden met deze nieuwe ontwikkeling om robuuster, veerkrachtiger en afschrikwekkender te kunnen optreden tegenover een potentiële agressor. Voor welke grote uitdagingen staat Defensie, met name op het vlak van planaanpassing, commando, interoperabiliteit, nieuwe technologieën, logistiek in de brede zin en infrastructuur? En wat zal de budgettaire impact zijn?

Het STAR-plan voor Defensie (voor *security/service* (veiligheid/dienst), *technology* (technologie), *ambition* (ambitie) en *resilience* (veerkracht)) dat in februari 2022 werd opgesteld – net voor het uitbreken van de oorlog in Oekraïne – is nog steeds een goede vertrekbasis om een doeltreffende defensie uit te bouwen. Uiteraard dient het geactualiseerd te worden.

In de eerste plaats dienen we de lessen die we nu al kunnen trekken uit de oorlog in Oekraïne hierin te integreren. Ik denk bijvoorbeeld aan de nood aan robuuste luchtverdedigingsmiddelen, de integratie van drones en *unmanned aerial systems* (UAS), het belang van *electronic warfare* (EW) en cyberdefensie, om er maar enkele te noemen. Daarnaast dienen we het plan af te stemmen op de richting die de EU en de NAVO intussen hebben ingeslagen. Zo gaat de EU voortaan uit van haar Strategisch Kompas (maart 2022). In Vilnius (juli 2023) heeft de NAVO de aanzet gegeven tot een nieuwe set defensieplannen. Op basis hiervan dienen nu alle deelnemende landen hun nationale plannen aan te passen. We staan er dus niet alleen voor!

© Cyber Command

Cyber Commando

Concreet dienen we de paraatheid van onze strijdkrachten te vergroten. Dit vergt investeringen in munitie, wisselstukken, individuele uitrusting, trainingsmogelijkheden, infrastructuur en, niet te vergeten, personeel. *Conditio sine qua non* is jaar na jaar dat er voldoende budget is, zeker wat betreft de nodige werkmiddelen. Daarom moet het STAR-plan aangepast worden om de koopkracht van Defensie op peil te houden in het licht van veranderingen in de economische parameters, zoals inflatie en prijsstijgingen. Dit plan zal ook moeten

worden versterkt om de paraatheid te verhogen.

Daarnaast dienen we *capability gaps* weg te werken. Deze lacunes werden inmiddels zowel binnen de EU als bij de NAVO vastgesteld en stemmen grotendeels overeen. Toch moet het STAR-plan worden versterkt door rekening te houden met alle capaciteitsbehoeften die zijn toegewezen aan en aanvaard door België binnen het kader van de EU- en NAVO-capaciteitsplanningsprocessen. De twee voornaamste hiaten zijn het ontbreken van een *integrated air and missile defence* (IAMD)-capaciteit en tekortkomingen op het gebied van *enablement*. Het STAR-plan verwijst er trouwens al naar, maar is ontoereikend.

De complexiteit van de IAMD-capaciteit beperkt zich niet tot het verwerven van enkele luchtdoelraketten. Ze moet passen in een ruimere architectuur van sensoren, netwerken en effectoren. Het is goed dat ons land is toegetreten tot het Duitse *European Sky Shield Initiative* (ESSI). Laat ons vooral niet vergeten dat België, door zijn ligging en de aanwezigheid van organisaties en infrastructuur van “strategisch” belang op zijn grondgebied, aan de frontlijn ligt voor bepaalde dreigingen.

Enablement, een tweede domein dat aandacht vergt, omvat alle taken en verantwoordelijkheden die een land als ontvangend (*reception*), doorvoer (*transit*) en gastland (*host*) op zich moet nemen om zowel geallieerde troepen op en via zijn grondgebied te ontvangen, door te voeren en te ondersteunen als de uitzending en ondersteuning van zijn eigen troepen te garanderen. Zeer ruim beschouwd, gaat het over de ondersteuning voornamelijk op het vlak van logistiek, infrastructuur, mobiliteit en medische capaciteiten – capaciteiten die onontbeerlijk zijn. Ook deze capaciteiten dienen we permanent paraat te stellen. Deze capaciteiten hebben bovendien als eigenschap dat ze geschikt zijn voor tweërlei gebruik (*dual use*) en dat ze dus zowel in een militaire als in een civiele context kunnen ingezet worden.

Gezien de geopolitieke situatie, zal dit jaar aan de bondgenoten, waaronder België, worden gevraagd om hun bijdrage aan de collectieve verdediging verder te verhogen na afloop van de lopende NAVO-capaciteitsplanningsprocessen (bijkomende *capability targets*). Het is dus onvermijdelijk dat ons land meer zal moeten doen. Ons leger zal robuuster moeten worden door de “kracht” en de paraatheid van de capaciteiten die zijn voorzien in het STAR-plan te verhogen. Deze inspanningen zullen resulteren in een toename van onze defensie-inspanningen, wat een herziening van het budgettraject voor transformatie vereist – dat m.i. versneld zal moeten worden.

Last but not least moeten we ook het hoofd kunnen bieden aan “het nieuwe karakter van oorlogsvoering” met onder meer de introductie van artificiële intelligentie, robotica of drones. Desinformatie maakt daar deel van uit. Het intensief verspreiden van allerhande valse of “bewerkte” informatie maakt deel uit van een nieuwe realiteit in oorlogsvoering – zij het een hybride methode – en de impact op de publieke opinie, de politiek, de militairen op het strijdtoneel en hun familieleden mag niet worden onderschat. Kortom, wij dienen met dit plan het hoofd te kunnen bieden aan de dreigingen van vandaag en morgen.

© Jozef Vanden Broeck

Allereerste Belgische F-35A verlaat productielijn.

Al deze bijstellingen worden verwerkt in onze plannen en zullen natuurlijk budgettaire implicaties hebben. Dat budgettaire kader zal uiteraard bepalend zijn voor de actualisatie van het STAR-plan en de snelheid waarmee we het plan zullen kunnen realiseren. Het zal dus gevolgen hebben voor onze opdrachten, taken en niveau van inzet. De komende vijf jaar zullen bijzonder zijn, omdat bijna alle grote

wapensystemen vervangen of ingevoerd zullen worden (MQ-9B eind 2024, transitie van F-16 naar F-35, introductie van de nieuwe mijnenbestrijders van de Marine en de introductie van de CAMO-voertuigen Griffon en Jaguar vanaf 2026), maar we kijken al verder dan 2040. Dit is eigen aan een cultuur van strategisch denken dat we blijven ontwikkelen. (2040 is in dit opzicht de korte termijn. Onze aandacht dient tevens te gaan naar enkele daaropvolgende decennia).

Kortom: zonder dralen zullen we het STAR-plan blijvend actualiseren. Op langere termijn dienen we permanent voeling te houden met de richting die de defensieplanning uitgaat binnen de EU en de NAVO.

Le développement et la mise en œuvre de nouvelles capacités et l'adaptation des capacités actuelles auront un impact important sur le personnel existant et nécessiteront du personnel supplémentaire, tant militaire d'active et de réserve que civil, en nombre suffisant, formé et entraîné. Comment voyez-vous ce nouveau défi pour le personnel de la Défense, qui continue de participer de manière intensive à des opérations sur les théâtres nationaux et internationaux ?

Disposer d'effectifs (militaires et civils) en suffisance est un facteur indispensable au développement du domaine capacitaire, non seulement pour l'utilisation des capacités, mais aussi pour assurer leur acquisition et leur soutien au niveau de l'état-major national. En outre, il faudra renforcer la contribution de notre pays aux organismes internationaux tant au niveau européen que de l'OTAN.

Dans le domaine des ressources humaines, il sera donc essentiel de poursuivre le recrutement de personnel, car sans personnel (sans *workforce*), il n'y a pas d'armée. Les procédures de recrutement devront permettre un engagement plus rapide, plus autonome et plus varié, notamment en facilitant le recrutement latéral. La Défense, en tant que plus grand recruteur du pays, devra encore mieux communiquer son large éventail de métiers variés et attractifs. La rétention des jeunes recrues fera l'objet d'une attention toute particulière. Le recrutement de personnel civil devra également s'intensifier, car les civils de la Défense apportent notamment de la continuité dans toute une série de tâches et de services non spécifiquement militaires.

Dans le cadre de la transformation, nous devons notamment maximiser la correspondance entre les besoins en personnel et les livraisons de matériel, en vue d'assurer la cohérence dans le développement capacitaire et d'être capables d'opérationnaliser efficacement les nouvelles capacités. La mise en service de nouvelles capacités va également permettre d'importants bonds technologiques dont il faudra également tenir compte en matière de formation.

Pour que la Défense soit capable d'absorber les crises, il est aussi essentiel de constituer une réserve plus large et mieux diversifiée disposant d'un potentiel opérationnel important. Pour ce faire, des mesures devront être prises en vue de stimuler à la fois les réservistes et leurs employeurs en leur apportant des avantages et en facilitant leur mise en œuvre. Cette réserve devrait s'articuler sur trois piliers : une réserve spécialisée – c'est-à-dire mise en œuvre pour des tâches spécifiques –, une réserve déployable capable de pouvoir effectuer les mêmes tâches que les unités d'active et, enfin, une réserve territoriale focalisée sur le territoire national, notamment pour les missions de facilitation (*enablement*). La Réserve renforce également le lien fondamental entre la société et son armée.

Tant les civils que les réservistes augmenteront encore la résilience de notre organisation. Les efforts de recrutement de ces dernières années commencent à payer et l'on voit de plus en plus de jeunes motivés dans nos unités, ce qui donne beaucoup d'espoirs pour le futur.

Une collaboration plus importante avec l'industrie et le monde académique pourrait-elle être bénéfique dans ce domaine ?

En effet, il faut également investir davantage dans la coopération avec l'industrie et le monde académique.

Le développement de la base industrielle et technologique de défense belge (BITDB) et le renforcement du lien entre la Défense et l'industrie resteront essentiels afin que la Belgique puisse contribuer de manière équilibrée aux partenariats en matière de défense européenne et transatlantique, mais soit aussi en mesure d'anticiper les besoins capacitaires futurs. Dans ce cadre, le renforcement des capacités de

recherche & technologie de la Défense et son financement seront assurés au travers de la DIRS¹, qui devra poursuivre son déploiement. À titre d'exemple, la haute technologie, qui caractérise en particulier certaines nouvelles capacités, génère un nombre incalculable de données dont la collecte et l'exploitation multi-domaines nécessitent des compétences qui n'existent pas au sein de la Défense et qui demanderont une collaboration poussée entre la Défense et d'autres acteurs industriels mais aussi académiques.

Investir dans la BITDB est essentiel si l'on veut être capables de contribuer efficacement à la sécurité européenne et transatlantique. Créer un pilier européen de défense fort au sein de l'OTAN, qui est et restera la pierre angulaire de notre Défense collective, est donc une nécessité. Au regard du tour que prennent depuis quelques temps les événements sur la scène internationale, nous devons néanmoins être conscients que ces efforts s'inscrivent sur le long terme.

En matière académique, il est nécessaire de lancer des initiatives permettant de maintenir la qualité de la formation du personnel et de développer leur expertise et leur expérience. Un certain nombre d'initiatives ont déjà été lancées et donnent de bons résultats, notamment dans le domaine du recrutement et de la formation avec le Forem², le VDAB³, ACTIRIS⁴ et Reboot4You⁵. Elles méritent d'être poursuivies et développées en maintenant l'adéquation entre les formations et la qualification requise du personnel concerné, tout en tenant compte de l'assimilation des nouvelles technologies. Outre dans le domaine de la formation et de l'éducation, le lien entre la défense et le monde académique est également essentiel en matière de recherche & développement et d'innovation mais aussi en matière de transfert de connaissances ou encore d'expertise. Dans ce cadre, le lien primordial avec les universités civiles devra être développé dans le domaine de la sécurité et de la défense, qui forme la couche de base d'une société en paix.

Le développement de la Réserve permettra par ailleurs de créer une intégration plus forte entre le monde civil et le monde militaire, ce qui dégagera de nouvelles pistes de synergies et d'utilisation optimale et commune des ressources humaines civiles et militaires, notamment dans le domaine technique ou médical.

¹ *Defence, Industry and Research Strategy*

² Office wallon de la formation professionnelle et de l'emploi

³ Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding

⁴ Office régional bruxellois de l'emploi

⁵ Accord de coopération entre la Défense et diverses organisations patronales du secteur industriel qui seront chargées de donner une formation spécifique et de renforcer les compétences professionnelles des jeunes.

La coopération entre l'état-major de la Défense, l'École royale militaire, l'Institut royal supérieur de défense, les centres de recherche, les universités et l'industrie est donc déjà en bonne voie et il convient de l'approfondir. En outre, les nombreuses opportunités qui se présenteront dans le cadre de ces nouvelles capacités ainsi que dans les domaines cyber ou espace devront être saisies.

© Gert-Jan D'haene

Le Bn ISTAR s'entraîne dans le désert marocain
avec différents types de drones et le radar Squire

De geopolitiek heeft eens te meer een nieuwe wending genomen en vereist dan ook een nieuwe mindset. Ditmaal om versneld een Defensie uit te bouwen die in alle omstandigheden – inclusief collectieve verdediging – samen met onze EU- en NAVO-partners haar rechtmatige bijdrage kan leveren. Welke nieuwe mindset ontwaart u binnen Defensie, bij de operationele eenheden, de staven en bij de logistieke en aankoopdiensten? Ziet u deze mindset ook uitdijen naar de overheidsdiensten in ons land die verantwoordelijkheden dragen aangaande veiligheid? Hoe kadert de Nationale Veiligheidsraad in dit opzet?

Sta mij toe om in eerste instantie in te gaan op die nieuwe *mindset* die ik ontwaar binnen Defensie. Binnen Defensie is iedereen het erover eens dat we moeten werken aan een cultuur van *readiness* (paraatheid). Dat is niet zo eenvoudig om te beschrijven, maar het komt erop neer dat je processen erop moeten toezien dat je capaciteiten klaar zijn voor alle situaties, inclusief conflicten van hoge intensiteit. Voorheen konden we op een geplande manier bijna op maat samengestelde detachementen inzetten tijdens crisismanagementoperaties met een redelijk gekend dreigingsbeeld. We hadden te maken met een *war of choice*, nu gaat het om collectieve verdediging, a *war of necessity*. Dit vereist een totaal andere benadering en voorbereiding om klaar te zijn in het hogere gedeelte van het geweldspectrum. Personeel, uitrusting, logistiek, infrastructuur en training moeten op elkaar afgestemd worden om die opdrachten in een vijandige omgeving te kunnen uitvoeren, met de nodige stocks aan munitie en materiaal om op langere termijn te kunnen volhouden en met voldoende medische steun om gewonden te evacueren en opnieuw operationeel te krijgen. Dit vergt inderdaad een “culturele verandering”, de nieuwe *mindset* waarvan sprake is. En die breng je niet tot stand van de ene dag op de andere. Dit lukt vrij vlug bij de operationele eenheden en alvast bij eenheden die nu al geconfronteerd werden met nieuwe realiteiten.

Ik stel vast dat die *mindset* geleidelijk uitdijt naar andere operationele eenheden en ook naar de ondersteunende capaciteiten en diensten die hierbij worden betrokken. De overige “processen” moeten eveneens volgen. Dit zal gebeuren. Laat daarover geen twijfel bestaan.

De historiek van de eenheden – hun operationele interventies – verklaart tevens veel in dit opzet. Een component die al meer dan twintig jaar ervaring heeft opgebouwd in luchtoperaties in onder meer Afghanistan of eenheden die ervaring hebben opgebouwd op het terrein, zoals in Irak of in de Baltische staten, hebben die *mindset* nu al!

Bij de Marine verschuiven de opdrachten van maritieme veiligheidsoperaties, zoals in de strijd tegen antipiraterij, naar collectieve verdediging. De ontplooiing van het fregat Louise-Marie in de Rode Zee zal de “overschakeling” in de geesten vergemakkelijken.

Het fregat F931 Louise-Marie in Europese wateren tijdens een oefening

Bij de landcomponent is, dankzij de ontplooiing van het detachement 1/3L binnen de Very High Readiness Joint Task Force (VJTf), in 2022 de aanzet gegeven. We dienen nu de focus te leggen op de regionale plannen van de NAVO en de specifieke omgeving van een ontplooiing aan de oostflank van Europa. Dit betekent dat deze eenheden voortaan – ter plaatse – dienen te beschikken over voldoende munitie en over allerhande wisselstukken om een grotere autonomie en zelfstandigheid te bereiken. Een voertuig afvoeren naar België omdat bestaande onderhoudscontracten elke herstelling exclusief voorbehoudt voor ondernemingen in eigen land, dat moet eruit.

Die cultuur van *readiness* en het toekennen van meer autonomie aan de operationele eenheden groeit gestaag binnen Defensie en zal nog verder moeten toenemen. De transformatie die de Defensiestaf nu doormaakt, helpt ook om deze nieuwe bedrijfscultuur te ondersteunen.

De grootschalige oefeningen die recent in de EU en door de NAVO werden opgezet, zullen ons extra *lessons learnt* bieden. Deze keer zijn de scenario's gebaseerd op collectieve verdediging in plaats van embargo's of stabilisatieoperaties. Ook dit zal aanzetten tot de nieuwe cultuur die wij beogen. Als onderdeel van *readiness* moeten we ook aandacht hebben voor onze weerbaarheid, ons doorzettingsvermogen of *sustainment*, met andere woorden onze *resilience*.

Op militair vlak gaat het om de "diepgang" die we moeten injecteren in onze organisatie, om permanent te beschikken over goed getrainde eenheden met afdoende stocks, munitie en wisselstukken. Om te beschikken over een operationele reserve, met snel inzetbare reservisten, die ons een meerwaarde zal brengen natuurlijk. De nieuwe *mindset* is dus in opmars. Is die er overal? Nog niet. Dat komt in orde. Vrij spoedig. Daar ben ik absoluut zeker van!

Meer in het algemeen moeten we, als we veerkrachtig willen zijn en in staat om de verdediging van ons grondgebied te garanderen, alle bestaande krachten op dit gebied samenbrengen, coördineren en synchroniseren om een robuust en samenhangend geheel te creëren vanuit civiel en militair oogpunt.

De weerbaarheid van de krijgsmacht is maar één luik dat we niet kunnen realiseren zonder de steun of ondersteuning van andere departementen, de industrie en de privésector. We moeten ook werken aan de weerbaarheid van de maatschappij, en dat vergt een globale aanpak die zich niet beperkt tot Defensie. Heel onze samenleving moet doordrongen zijn van de doelstelling om op een geloofwaardige wijze elke potentiële tegenstander te ontraden. Onze samenleving moet zich dus ook voorbereiden.

Daarom was een algemene strategie (Nationale Veiligheidsstrategie) absoluut nodig. Het is op basis van deze strategie dat we moeten blijven werken om onze weerbaarheid en onze nationale (territoriale) verdediging sterker en concreter te maken in het hele continuüm van vrede, crises en conflicten. De drie essentiële aspecten van maatschappelijke weerbaarheid (*societal resilience*), nationale defensie (*national defence*) en nationale inschakeling (*national enablement*) zijn nauw met elkaar verbonden en moeten het onderwerp zijn van concrete plannen die voortvloeien uit de Nationale Veiligheidsstrategie. Het is essentieel om klaar te staan als het nodig is.

De (her)opbouw van Defensie moet gepaard gaan met een bredere maatschappelijke aanpak (*whole-of-society approach*) om defensie en veiligheid weer een plaats te geven in onze samenleving.

Voor Defensie komen hier meerdere aspecten aan bod. Een degelijke weerbaarheid vereist zowel allerhande uitrustingen en infrastructuur als een wetgeving over de mobiliteit om de troepen van onze partners doorheen ons land te loodsen naar de verdedigingslijnes. Als zowat 10 000 militairen met hun voertuigen het land dienen te doorkruisen en dit niet eenmalig maar vele malen na elkaar, is dit zeker geen overbodige luxe.

En daar kan Defensie niet alleen voor instaan. Hiervoor zijn haveninfrastructuur, wegen en spoorwegen nodig. De bescherming en desnoods verdediging van die kritieke infrastructuur in ons land moet ook voorbereid en getraind worden. Dat beperkt zich niet tot de hoofdkwartieren van de EU en de NAVO. Ook de energiesector, de telecomsector, de transportsector en huisvestingssector dient verzekerd te worden. Ook dit vergt wetgeving.

Kortom, het functioneren van ons land moet permanent verzekerd worden en dit vereist de betrokkenheid van eenieder in onze samenleving. Dat is dé nieuwe *mindset* die we dienen na te streven. Ik meen dat dit nog verder moet doorsijpelen. Sensibiliseren is hier de boodschap. Sensibiliseren doorheen al de geledingen van onze samenleving en op elk bestuursniveau dat verantwoordelijkheid draagt voor veiligheid in de meest brede zin. Hier is nog ruimte voor verbetering. Het is essentieel om in België een “veiligheidscultuur” op te bouwen zodat iedereen beter begrijpt wat er op het spel staat en welke inspanningen er moeten worden geleverd, vooral op budgettair vlak.

Dit zijn onderwerpen die ook aan bod komen in de verschillende comités van de inlichtingen en veiligheidsdiensten, met name het Strategisch Comité voor Inlichtingen en Veiligheid (SCIV), het Coördinatiecomité voor Inlichting en Veiligheid (CCIV) en natuurlijk ook de Nationale Veiligheidsraad. Naar mijn mening, sinds hun oprichting in 2015, hebben die overlegfora hun toegevoegde waarde meer dan bewezen – ook nu, na het uitbreken van de oorlog in Oekraïne en bij de repatriëring van landgenoten en burgers van bevriende landen in volle crisissomstandigheden.

De stemmen van de militaire inlichtingendienst en van Defensie worden gehoord. Kortom: dit trio van veiligheidsmechanismen is *fit for purpose* en, in de wereld van vandaag, “niet meer weg te denken”. Dit vind ik een volwassen evolutie.

Pour terminer, quel message souhaitez-vous transmettre ?

Le meilleur moyen de gagner un conflit est de ne pas devoir le mener. Et pour cela, il faut préparer notre pays à des lendemains incertains, car nos intérêts vitaux sont plus menacés qu’auparavant. Il s’agit avant toute chose d’une responsabilité souveraine car personne ne le fera à notre place. Le défi est important et nécessitera de faire des choix difficiles mais, sans paix, bien d’autres choses ne pourront pas être maintenues ou réalisées. Nous n’avons donc pas le choix : il faut agir, sans tarder !

Mots-clés : Défense belge, défis, *mindset*
Trefwoorden: Belgische Defensie, uitdagingen, *mindset*